

Sayı : 12 .

Sene : 1981 - 1982

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

*Prof. Tayyib Gökbilgin
Hatıra Sayısı*

EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
İSTANBUL — 1982

İBRAHİM MÜNİB AKHİSÂRÎ BOSNAVÎ VE ONUN
MECMÛ'A-YI FİKHİYYESİ

Salih Trako

1463 yılında Bosna ortaçağ krallığı Osmanlı İmparatorluğu sınırları içine girdi. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu, kendi kuvvet ve nüfuzunu bir asırdan fazla zaman içinde, Balkanlardaki kadılık-larını, sancakbeyliklerini ve en sonra Bosna pašalığını, 1580 yılında te'sis ederek, Balkanlarda hâkimiyetini kuvvetlendirdi. Bu zaman, Osmanlıların siyâsî ve iktisâdî gücünü kuvvetlendirdiği zamandır ki, Balkan taraflarında yeni şehirlerin kuruluşunda ve bu şehirlerde kuvvetli sanayiî ilerlemede göstermektedir. Bu terakkî, ilim ve edebiyatta da zenginleşme göstermiştir. Çeşitli vakıfların kuruluşu, bilindiği gibi, bu ilerlemede pek önemli ve pozitif rol oynadı. Vakıflar, kendi mallarıyla câmi'ler, medreseler, hanikahlar ve diğer içtimâî binâlar yaptırmıştır. Dükkânlar, bedestanlar, değirmenler ve diğer kâr sağlayan yapıların vakf edilmesiyle, bunların tamirâtı ve diğer te'sisler kurmasına imkân verdi. Sarayevoda'ki Gazi Hüsrev Bey Kütüphânesi'nde ve diğer Yugoslav şehirlerinde bulunan kütüphânelerde, bu güne dek kalıp muhafaza edilen yüzlerce vakıfnâmeler, bunları açıkça söyler. Çeşitli câmi'ler ve mescitler, hanikahlar ve tekkeler, medreseler ve kütüphâneler, imâretler, çeşmeler, köprüler ve diğer hayratlar, Sarayevo, Mostra, Banya Luka, Tuzla ve bütün Bosna ve Hersek ile Balkanlardaki bir çok şehir ve kasabalarda bulunan vakıf müesseseleri, bu suretle te'sis edilmiştir.

Bosna Akhisarı (bugünkü Prusatz), XVI, XVII ve XVIII. asırlarda Bosna ve Hersek'in ilim ve kültür merkezlerinden biriydi.

Bu şehir ile ilgili bazı bilgileri burada ifade edeceğiz. Ayrıca, Bosna Akhisarî âlimlerinden biri olan İbrahim Münib Akhisarî Bosnavî'nin şahsiyyetine ve onun tasnif ettiği *Mecmû'a-yi fikhîyye*'sine müracaat edeceğiz. Akhisar, Bosna'nın garb-ı şimâli ve diğer şehirleri gibi, XV. yüzyılın 1580-1590 yıllarında, Osmanlıların hâkimiyeti altına girdi. Yüzyıl sonra, bir kal'alı ve müstahfızân tarafından hıfz olunan koruma noktası oldu. Maamafih, Akhisar kadılık ve sonra mürtülük olup, Bosna'nın bu bölümünde idârî, kültürel ve eğitim merkezi oldu. İki yüzyıl sonra, yâni XVII. ve XVIII. yüzyıllarda, Akhisar, canlı bir kültürel ve eğitim faaliyeti geçirdi. Bu faaliyetlerin temellerini Akhisar kadısı, sonra müftüsü olan Hasan Kâfî Akhisarî (ölümü 1615) kurdu. Hasan Kâfî, yalnız kendi fikrî ve ilmî mesâ'isini değil, malını da bu yolda harcayarak, bir kaç müesseseyi Akhisar'da yaptırdı. Bundan sonra bu ilmî faaliyet âdet olup Bosna'nın aynı bölgesinde bir hayli ilim adamı yetiştirildi. Şüphesiz ki Bosna'nın en meşhur âlimlerinden biri de Hasan Kâfî'dir.

Maamafih, burada iki Akhisar'lıyı daha zikr edeceğiz : Birisi *Tebşirü'l-guzât* adlı kitabın musannifi olan Hacı Mustafa bin Muhammed Akhisarî (vefâtı 1755)dir. Musannif, bu kitabında 1737 senesinde vuku' bulan Banya Luka müdafa'asında, Bosnalıların, Avusturya askeri üzerine galibiyet kazanmalarını tavsîf eder. İkincisi, 1736-1739 yıllarında vuku' bulan Rus-Türk ve Avusturya-Türk muharebelerini tavsîf eden Ahmed bin Hasan Hacı Nesim-zâde (Hacinesimovic) Akhisarî'dir (vefâtı 1789).

Bu konuda, şimdi unutulmuş bulunan Boşnak İbrahim Münib Akhisarî ve onun dest hattıyla yazılan *Mecmû'a-yi fikhîyyesi* hakkında bazı ma'lûmat arz edeceğiz.

İbrahim Münib Akhisarî'nin biografisi :

Gustav Flügel'in söylediğine göre ve Hazim Şabanović'in, ona dayanarak, yazdığına binâen, «Akhisar'da doğmuş ve *Fetâvâ-yi Akhisarî* adlı fetvâlar mecmû'asını yazmıştır» diye noksan bir haberi bulmaktayız¹. Flügel der ki, «Budun'da müftü imiş (Müfti in Ofen)»,

1 Dr. Hazim Şabanovic, Knjizevnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima, «Svjetlost», Sarajevo 1973, s. 153-192.

ammâ buna me'haz zikr etmez². İsmail Balic'in yazdığına göre, İbrahim al-Akhisârî al-Bosnavî'nin, XVII. asırda Budun müftüsü olduğu ve Fetvâlar mecmu'ası ile kısa mantık risâlesini (Ar-Risala al-muta'alliqa bi'l-aşkal al-arba'a) yazdığı bir şahsiyetmiş³. Şimdi diyebiliriz ki konumuz olan müftü, İbrahim Münib Akhisârî, XVIII. yüzyılda yaşamış ve zamanla unutulmuş, başka bir şahsiyettir ki aşağıdaki satırlardan daha iyi anlaşılacaktır.

Saray Bosna Şarkiyat Enstitüsünde (Orientalni institut) İbrahim Münib'in dest hattıyla yazılan «Mecmû'a-yi fikhiyyesini» bulduk. Şimdi, İbrahim Münib ve onun el yazma Mecmû'ası üzerine bir kaç yeni ma'lumat ifâde etmek imkânındayız. Burada bazı parçalarını aktarmayı münâsip görmekteyiz. Müellif İbrahim Münib, kitabının başlangıcında ünvan diye yazmıştır ki :

فہرس مجموعہ فقہیۃ الی حررها الفقیر تاج الدین ابو حامد ابراہیم منیب المفتی
و المدرس باقحصار بوسنہ مع اہلوتہ ابن علی بن مصطفیٰ بن عثمان بن حسن افندی
الخطیب الاوبورجانی الاقحصاری مولدا و وطننا عفی عنہ وعنہم وغفر لہم و لہ
فیہا مسائل و قیودات ما لارات عین ولا سمعت اذن و لکن ما حررتہ قبل ان
اکون مفتیا من الصور والمسائل لزم تصحیحها و ما حررتہ بعد ان اکون ماذونا
بالافتاء فهو صحیح معتمد علیہ بہ فیئہ .

Bu kısa metinden sonra, müellif kitabının kısaltılmış fihristini yazmıştır. Bu fihristte görüldüğü gibi, bu kitapta fıkıh ile ilgili 178 konu var. Fihristten sonra, kitabın mukaddemesi yazılmıştır ki :

سبحان من توحد بالقدرة والعظمة والجلال وتفرد بالعزة والهيبة وسائر صفات
الكمال و امر العلماء باجراء الشريعة الغراء الى يوم الحشر والسؤال وجعل نظام
العالم بكتب الواقع في الجرائد بالعدو و الاصال والصلوة والسلام على محمد الغنوعت
بمكارم الاخلاق و اكارم الخصال الذي و صف علمائه بقوله علماء امتي كانباء بنى

2 Prof. Dr. Gustav Flugel, Die arabischen, persischen und turkischen Handschriften der Kaiserlich-koniglichen Hofbibliothek zu Wien, Wien 1867, Band III, s. 247.

3 Smail Balic, Kultura Bosnjaka - Muslimanska komponenta, Wien 1973, s. 72.

اسرائيل و على آله و اصحابه الذين ربحت تجارتهم باحسن الاعمال لانهم لا يشغلون في الدنيا بتخصيل الاموال و بعد فان سيطر من هذا المقام الى ما يشاء الله تبارك و تعالي الوقائع التي صدرت مني عند كنت حاكما ومولا يومئذ بمدينة آقحصار صنيث عن الافات والبوار من قبل ولي الدين القاضي بقضاء المزبورة (١) وسودت الاحكام التي وقعت بين يدي الفقير الى زحمة وعناية ربه العزيز الففار تاج الدين ابراهيم منيب بن علي بن مصطفى السوخته بن درويش عثمان بن حسن خليفه الخطيب و الامام باوبور جان و الشريك في تحصيل العلم الحسن افندي الكافي المفتي و القاضي باقحصار تاييدا الزبي الاقحصاري هو اى حسن خليفه ابن خواجه آرانلان افندي الذي جاء مع العسكر الاسلام الذي ارسله السلطان فاتح البلد ان مرحوم و منفورله صاحب قانون سلطان سليمان خان لفتح يايجه و فتح ثانيا الاوبور جاني الاقحصاري مولدا و مسكنا عنى عنه و عنهم و غفر لهم وله الكريم الرحيم الستار حين كنت نائبا و مامورا من قبل المولى المومى اليه بتنفيذ احكام الشرع القويم الواقعة و فصل الدعاري و ثبت الشهارات الواردة بمدينة آقحصار حفظه لله من البليات و الاشرار جمعاني الله تعالى في جميع امورنا موافقا للشرع والصواب و ثبت اقد امننا بجماعة سيدنا و سندننا و مولينا (١) محمد في المرجع و التآب قد بدأت بتحرير الوقايع المرعية و اجراء احكام الشرعية في يوم الاثنين غرة شعبان المعظم لسنة ثمان و ستين و مائة و الف .

ابراهيم منيب

Kitabın ünvânından, yukarı ki mukademesinden ve bu kitapta bulunan diğer malûmattan görüldüğü gibi, İbrahim Münib'in babaları âdeta ulemâ imişler. Mümkündür ki İbrahim Münib, kendi doğduğu kasaba olan Obortsi (Akhisar'dan on kilometre uzakta ve bugün köy halinde bulunmaktadır)'de ta'limât-ı iptidâiyyesini (ilk öğrenimini) aldı. Yüksek tahsilini de, Akhisar, Sarayevu ile İstanbul'da tamamlayabilmişti. İlk vazifesi, bildiğimiz kadar, evvelâ Obortsi kasabasında bulunan Süleymaniyye cami'inde (Kanunî Sultan Süleyman'ın yaptırdığı cami'i) imâm, hatib ve ders-i âmlık vazifeleri idi. Bu padişah câmiinde «ders-i âm» görevi ifa etmek, yüksek tahsil almasını icâb ettirdi. Muhtemeldir ki İbrahim Münib bu tahsilini İstanbul'da almış olacaktı. Bu vazifede 1157 (1744) senesinde onu

görüyoruz. Demek ki bundan önce bu vazifeye ta'yin edilmişti⁴. On bir sene sonra (1. şaban 1168/13.V.1755) Bosna Akhisarında, Akhisar kadısı Veliyyüddin'in nâibi oldu⁵. Mezkûr senede bu «Mecmû'a-yi fikhiyyesini» telif etmeğe başladı. Altı yıl sonra (24. safer 1175/24.IX.1761) Bosna'da İhlevne müftüsü mevki'ini aldı⁶. Takriben bir buçuk yıl sonra (7 Şaban 1176/15.II.1763), Akhisar müftüsü olup birinci fetvâsını verdi. Yâni, bu tarihten az müddet önce bu vazifesine müsa'ade almış olacaktır⁷. Akhisar ve İhlevne müftülüğü makamında İbrahim Münib'in hangi tarihe kadar kaldığını şimdilik bilmiyoruz. Kesinlikle söyleyebiliriz ki bu mevkide 1178 (1765) yılının sonlarında bulunmuş idi. O, bu yılın sonunda, Akhisar ve İhlevne müftüsü sıfatıyla, İhlevne'de olan Topatan Mustafa-Bey Medresesinde bulunduğu zamanda, bu Mecmu'a-yi fikhiyyesini yazmasını tamamladı. Bunu da, kitabının en sonraki satırlarında bizzat İbrahim Münib yazar ki⁸ :

قد جنف القلم من ترقيم هذا المبحث من يد العبد الفقير اليه سبحانه و تعالى ابو
حامد تاج الدين ابراهيم منيب بن علي بن مصطفى بن عثمان بن حسن افندي الخطيب
بن خواجه آرسلان افندي الاوورجوى الاقحصارى المدرس والمفتى باهلونه مع
اقحصار بوسنه عفى عنه و عنهم و غفر لهم وله ساكنا بمدرسة طوبآتان مصطفى
بيك رحمة الله عليه فى اواخر ذى القعدة لسنة ثمان و سبعين ومائة والى من هجرة
من له العز و الشرف م م م

ابراهيم منيب

İşte, bu büyük Bosna âlimi hakkında şimdilik bunları zikr edebiliyoruz. Bundan sonra, onun yazmasına dâir bâzı bilgiler vereceğiz.

4 Bilgi, Mecmu'asında, varak 367a.

5 Mukaddime metni, mahtutunda, varak 5b.

6 Bilgi, mahtutunda, varak 64a.

7 Bilgi, mahtutunda, varak 29b.

8 Mecmu'asında, varak 353b.

İbrahim Münib'in Mecmu'a-yi fıkhiyyesi :

Yazmanın tavsîfi : İbrahim Münib'in Mecmu'a-yi fıkhiyyesinin el yazması, Sarayevo'da, Şarkiyyat Enstitüsünün yazmalar koleksiyonunda, 935 numarada kayıtlıdır. Yazma, hayli eskimiş deri ciltte, 377 yapraklı, 23 x 12 cm. eb'adında bulunmaktadır. Büyüklüğü muhtelif «nesta'lik» yazısı ile ve siyah mürekkeple meşkedilmiştir.. Bu güzel ve cazibeli yazı, müellifin eliyle yazılmıştır.

Kitabın muhteviyâtı : Kitabın aslını, müftü İbrahim Münib'in verdiği fetvâlar teşkil etmektedir. Bu hukuk konularında, kitab, bab ve fasıllara taksim edilmiştir. Yukarıda zikr edildiği gibi, bu kitabın 178 hukuk konusunu ihtiva etmektedir. Bu hukuk muhtevâsı kitabın 4/5 hacmini isti'ab etmektedir. Kitabın diğer bir kısmı, arada sırada ve ayrı yerlerinde yazılan edebî ve kültürel mutevâleriyle ikmâl edilmiştir. Bunun için bu yazma, çeşitli mühteviyâtlı hakikî bir mecmu'asıdır. Bunun hakkında, biraz sonra daha konuşulacaktır. Burada, kitab ve fasılların ünvanlarını kayd etmemize yer yok. Yalnız, kitapta çeşitli hukukî mes'e'eler hakkında cevap verildiğini tesbit etmekteyiz. Hukukî konuların mikdarı (178 aded) açıkça görülmüyor. Bundan başka, İbrahim Münib, bu kitabını yazarken, sık sık diğer âlimlerin hükümlerini arada sırada alıp yazmıştır. Üstelik, dâima fakihlerin ve müftülerin adlarını, kaynaklarının isimlerini ve kaynakta hangi yerde konusu olan hükmün bulunduğunu kayd eder. Maamafih, İbrahim Münib şahsen 740 fetvâsını verip stilize tuğra şeklinde olan kendi imzâsıyla tevki' etmiştir. Şimdi bir mes'e'eyi daha zikr etmek istiyoruz :

Yazar müftü İbrahim Münib, kitabının ibtidâsında, daha fetvâlarını kayd etmeden önce, Hasan ibn Nesuh Dumnevî Bosnavî'nin *Mecme'u tercih el-beyyinât* adı altında ve 1092 rebi'ülevvelinin evâilinde (21-31.III.1681) yazmış olduğu risalesini istinsah etti. Müellif Hasan ibn Nesuh bu risâlesinde, iki hasım taraf kâfi delil diye getirirlerse, hâkimin muhakeme esnasında hangi delili alacağına dâir mes'e'eyi tahkik eder⁹.

9 Sabanovic, Knjizevnost s. 210.

Burada bir daha hatırlatalım ki: İbrahim Münib, bu Mecmu'ayı fıkhiyyesinin nihâyetinde, Mebhasu'l-erâdî min el-Ferâid Şerhi Kenzu'd-dekâik, yani El-Feraid adlı Kenzu'd-dekaik şerhinden erazi bahsine katılmıştır. Fıkıh kitabı olan Kenzu'd-dekâik'in yazarı İmâm Hafizuddîn en-Nesefî'dir (vefatı 710/1310). *El-Ferâid* (doğrusu El-Ferâid fi hall-i'l-mesâil ve'l-kava'id) adlı bu şerhi Mustafâ İbn Bâlî (Bâlî zâde) 1036/1627 yılında, İstanbul'da Sahn-i semân medresesinin müderrisi olduğu zaman, te'lif etmiştir. Bu şerh Muradhaniyye adı altında meşhurdur¹⁰.

Bu münasebetle şunu da hatırlıyalım ki : Fetvâ mecmu'aları sık sık müftülerin baş kâtibleri tarafından, müftülerin tesvîd ettikleri metinleri tebyîd ederlerdi. Bu yazmada ise, müftünün yazması, onun düzeltilmemiş müsveddesi, bulunmaktadır. Tam bu müftünün tesvîdi, el yazmalar tarihi araştırmaları bakımından, pek mühim bir eser, değerli bir kaynaktır. Bu yazmaya fevkalade bir değeri, mevcut hali vermektedir.

Mecmu'anın edebî ve kültürel muhteviyâtı :

Bu mecmu'anın çeşitli ve ayrı yerlerinde, edebî, kültürel ve kültür tarihi ile ilgili 76 kısa veya uzunca metin bulunmaktadır. Bu metinlerin yazarları, Osmanlı veya yerli yâni Bosnalı şâirler veya diğer ilim adamlarıdır. Tarihleri ise bâzı ehemmiyetli olaylar münâsebetiyle yazılmış olduğu burada kayd edilmiştir. Bazı tarihler, bizat İbrahim Münib tarafından yazılmıştır. Böylece, İbrahim Münib, bir âlim ve fakih değil, aynı zamanda şâir ve münsî olarak da görülmektedir. Bir takım şiirler, zamanla unutulmuş yerli, Bosnalı şâirlerin manzûmeleridir. Böylece, yazmada, zamanla unutulmuş şiirleri, yeniden öğrenmekteyiz. Burada, bu şâirlerin bâzı edebî metinlerini kayd edip, müsteşriklerin ilmi dikkatini çekmek istemekteyiz. Bunlar arasında, aşağıdaki metinlere rastlanmaktadır :

34b varakında, Saray Bosna kadı ve müftüsü olan Muhtar Efendi'nin beytleri yazılmıştır. Yalnız ikisini kayd etmek-

10 W. Ahlwardt, Verzeichniss der arabischen Handschriften der Koniglichen Bibliothek zu Berlin, IV, 125; Hacı Halifa, Kesfuzzunun II, s. 1515-1516.

teyiz. Bu beytler şâirin sūfiyâne, ma'nevî âlem görüşünü peydâ etmektedir. Söz konusu olan iki beyt şudur ki :

كفتہ مختار افندی القاضی و المفتی بمدينة سرای بوسنه
 آدمه دنياده پك لازم اولان بر خانه در
 خر قه دن صكره كفایت قدری آب و دانه در
 بو اوچه قانع اولانلر عاقل و فرزانه در
 بوندن آرتق ایستین مختار یا دیوانه در

35b var. : Saray Mollası Muhammed Zihni'nin, 1176 (1762-3) senesinde yazdığı altı beytten mürekkebe bir şiirdir. Aynı yerde de, Anadolu Nasih Hacı İsmail Medreni'nin, zikr olunan şiire yazdığı naziresi bulunmaktadır.

Aynı yerde, anonim bir şâirin bir beyti bulunur. Mânâsı sebebiyle, bu beytini burada kayd etmekteyiz ki :

كشی غیرك دیارنده جهانك شاهی اولمقدن
 كداسی اولمق اولیدر یته كندی دیارنده

42b var. : 1172/1758-9 senesinde bir misafirhâne binâ edilmesi münâsebetiyle, müftü İbrahim Münib'in yazdığı üç beyitli tarih bulunmaktadır. Bu tarihi harfi harfine iktibas etmekteyiz :

لحرره الفقیر ابراهیم منیب
 ذ و مهمان خانه یعنی سیخاكانی شناكارى
 ربوعك وضع طاقتدن مراد بذل نعم بارى
 یصاغی یوق نزول آینه یه لیل و نهاری
 چکیلور سفره ضیق ایدر لر اكل و افطاری
 دعا تاریخ اولمشدر منیبك محض افكارى
 بو ایوان صاحبی یا رب اوله دائم کلام نهاری

سنه ۱۱۷۲

Aynı varakta enteresan bir şiir yani altı beytli ve folklor muhtevâli bir tarih bulunmaktadır. Bir Bosnalı şâir, Ahmed ibn Kurrazâde, 1175 (1761-2) senesinde, onun biraderzâdesinin doğumu münasebetiyle bu doğum tarihini yazıp Nu'man diye çocuğa ad verdi. Bu tarihini de aynen iktibas ediyoruz :

تاریخ مولود نعمان بن قراء زاده
 خدایه حمد وشکر اولسون چوانعام ایتدی غلمانی
 سرور و هم فرح استر خدانک لطف و احسانی
 ولد نور اولدی دنیاده سرور در دار عقباده
 بکاسی اولدی استغفار دخی توحید زدانی
 بنام صاحب مذهب موافق نام مولودک
 همان اقباله یوز دوتسون بونک هر وقت و هر آنی
 مقفا یا ایله اولق عبشر صنیا سون تاظر
 عقیقه ایتدی سنت کر کدر ذبح شاتانی
 ددی احمد عموسی کیم بو طفلی دستمه آلام
 اقامت کوش یسریه صاغنه ویردم اذانی
 نوجه قبایه ایتدم دعاده سویلدم تاریخ
 الیمی طول عمریله معمر قیل بو نعمانی
 سنه ۱۱۷۵

Aynı yerde, galiba aynı şairin, Sultan Mustafa oğlu Şehzade Selim'in doğumu münasebetiyle yazılan tarih bulunur.

66b var. : Burada, İbrahim Münib'in bir «müfred» beyti vardır. Bu beyti bile zikr ediyoruz :

محرره الفقیر ابراهیم
 مفرد
 فیض حقدہ بخل یوق ولی هرکس طالب دکل
 بی سبب اصلاح عالم باریه واجب دکل

355b var. : Güfte-yi rüçûm-i Halil Efendi Banyalükavî unvanı altında, unutulmuş şâir Halil Banyalukavi Bosnalının meriyyesi burada istinsah edilmiştir. Şâir, gurbette bulunurken, bu beş beyitten mürekkebe şiirinde, iltifatsız feleğin (kaderin) sillesini yemesinden şikâyet eder.

Aynı yerde, Güfte-yi Mancuka Hüseyin Efendi en-Nevâbâdî (yâni Akhisari, Pruşçak) ünvanlı ve dokuz beytli bir şiir bulunur. Bu şiirde, zamanla unutulan Bosna şâiri Mancuka Hüseyin Akhisarî, kötülükten ve kötülük yapan adamlardan kendini korumasından bahs eder.

356a var. : Süleyman Hacı Musa-zâde'nin 1153 (1741) ölümünde söyleyen ve Sohtegan medresesinin müderrisi olan Abdullâh Efendi'nin yazdığı tarihtir. Bu tarih iki Boşnak ilim adamını meydana çıkarıyor. Onun içindir ki bu tarihi de burada harfiyyen istinsah ediyoruz :

تاریخ وفات سلیمان افندی الحاج موسی زاده
 لعبدالله افندی المدرس بمدرسه سوخته كان
 سرلوحه قضات و سلیمان عصر ایدی
 سخی ایلم ایدی خیر ایله هر آفریدهیه
 حقا که دین و دولته چوق خدمت ایلدی
 صرف اولدی عمری سده سنیهیه
 چکدی الین بو جاه سریع الزوالدن
 واصل اولنجه مرتبه سمرمدیهیه
 الهام حقه اولدی بو تاریخیه دعا
 بر نور قبری اوله سلیمان افندی یه

سنه ۱۱۵۳

Bu yazma muhtevâsından, Bosna'da doğup yaşayan; zihnî, ilmî ve eğitsel faaliyyetler gösteren bir Boşnağın varlığını öğrenmekteyiz. Maamafih bu Boşnak, yâni İbrahim Münib Akhisarî Boşnavî, imâm, hatibi, müderris, kadı ve müftü olduğu gibi, aynı zamanda

şâir ve münşî olarak, buralarda edebî ve sekafi olaylara alâka göstermiştir. Bundan dolayı İbrahim Münib, diğer şâirlerin şiirlerini ve diğer müelliflerin şark dillerinde yazdıkları edebî metinleri kendi yazmasına da kayd etmiştir.

Bu sebepten, bu mecmu'ası pek kıymetli ve ehemmiyetli edebî ve kültürel bir eser olup, ayrıca ilmi bir tedkika lâyıktır.

Ö Z E T

Yukarıki unvanı altında olan yazma Bosnalı İbrahim Münib Akhisari'nin dest hattıyla yazılan, çeşitli tarihî ve edebî ma'lumatla dolu «mecmu'a», burada tavsif olunmuştur. Bu mecmu'ayı bir Boşnak, âlim, müderris, Akhisar kadısı, sonra Akhisar ve İhlevne müftüsü olan İbrahim Münib Efendi, on yıllık bir zaman zarfında cem' ve tasnif etmiştir.

Bu yazmanın aslı, Akhisar ve İhlevne'de müftü olduğu zamanında İbrahim Münib'in ifta ettiği fetvâlarıdır. İbrahim Münib, bu fetvâlarını kendi eliyle bu «mecmu'aya» yazıp, her fetvâyı «tuğra» şeklinde kendi izmasıyle tevki' etmiştir.

Fihristten görüldüğü gibi, İbrahim Münib, mecmu'a-yı fikhiyesini, kitab, bab ve fasıllara taksim edüp, yüz yetmiş mevzularında ifade etti. Maamafih, İbrahim Münib, kendi fetvâlardan başka, bu mahtutuna diğer müftilerin fetvâlarını ve diğer meşhur fıkıh kitaplarından iktibâslar ve parçaları bu mahtutuna almıştır. O, gayrilerden her ne aldığı, ve hangi kitaptan ve kitapta hangi yerden aldığı, tamamen tesbit etti.

Müellif İbrahim Münib, sırf fıkıh muhteviyatından başka, diğer tarihî ve edebî metin ve yazılarını «mecmu'asına» almıştır. Meselâ: tarihler, şiirler, diğer meşhur şahsiyetlere gönderdiği ve onlardan aldığı mektuplar ve sâire.

Bu mecmu'anın hacmi 377 varaktır. Muhteviyatı ise, dörtte üçü İbrahim Münib'in fetvâlarıdır.

Bizim acizâne takdirimizce, bu eser en mühim ve en ihtivalı buralarda te'lif olunan eserlerinden olup, ayrıca ilmî bir tahkika lâyıktır.

كتاب التمسيد ٢٧
 كتاب الزكوة ٢٨
 كتاب الصوم ٢٩
 كتاب البقرة ٣٠
 كتاب الشريعة وبعض الاقرار ٣١
 كتاب الجهاد والشير ٣٢
 كتاب النكاح ٣٣
 كتاب الطلاق ٣٤
 كتاب النفقة والزوجه وكفها الزوج ٣٥
 كتاب الحدود والتعزير والكفر ٣٦
 كتاب البيع ٣٧
 كتاب الحقوق والاختصاص ٣٨
 كتاب الاقاربه ٣٩
 كتاب النفقة ٤٠
 كتاب الميراث ٤١
 كتاب الوصية ٤٢
 كتاب القضاء ٤٣
 كتاب الوصية ٤٤
 كتاب النفقة ٤٥
 كتاب الميراث ٤٦
 كتاب الوصية ٤٧
 كتاب النفقة ٤٨
 كتاب الميراث ٤٩
 كتاب الوصية ٥٠
 كتاب النفقة ٥١
 كتاب الميراث ٥٢
 كتاب الوصية ٥٣
 كتاب النفقة ٥٤
 كتاب الميراث ٥٥
 كتاب الوصية ٥٦

باب أخبار الويل الروية ٥٨ باب بيع الجواهر ٥٨ باب الخرد ٥٨ باب الجواهر ٥٨
 باب الرضي ورض الموت ٦٠ كتاب المضاربه ٦٠ باب المداينات ٦٠
 باب ما يتعلق ببيع الاطفال ٦٢ باب الربا ٦٢ كتاب المزارعة ٦٢
 كتاب المقات ٦٢ كتاب الحوالة ٦٢ كتاب الشركة ٦٢ فصل ما يتعلق بقرض ٦٢
 كتاب العينة ٦١ باب ما يتعلق بالتكاليف ٦٩ فصل ما يتعلق بشفعة الاراضي ٦٩
 باب ما يتعلق بالادور والارام الرج ٦١ مطر ببيع العينة ٦٩ كتاب الكفالة ٦٩
 باب الرهن ٧١ كتاب القرض ٧١ وفيه نوع آخر من القرض ٧١ كتاب الوكالة ٧١
 فصل من اشياء بعض الافاظ ٧٢ فصل في حجية اليمين منقطعاً وبيع الرهن ٧٢
 باب تغيير المترك ٧٥ باب هبة المصحف الشريف ٧٥ كتاب الهبة ٧٥
 باب الرجوع فيها وعدمه ٧٤ فصل في هبة الرضي وما يباينها ٧٤ كتاب الفلح ٧٤
 وفيه شقة مشحونة ٧٤ كتاب الدعوى ٧٨ فصل في الهبة ٧٨ فصل في الهبة ٧٨
 كتاب الجبر ٧٨ فصل في بيع العلم بالاسلام ٨٠ كتاب الادوية ٨٠
 ٧٨ ٨٠ ٨٠ ٨٠

كتاب روران زمان ٨٤ باب يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره
 وفضل تقديم من بالشركة ٨٤
 باب يتعلق ببيان الزوجين وورثتهما ٨٤ باب يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره
 كتاب الشهادة ٨٤ فضل في الشهادة التي يقبل والتي لا يقبل ٨٤ فضل في الشهادة
 باب يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره ٨٤ باب يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره
 فضل في تزويج البنات ٨٤ باب يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره
 باب يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره ٨٤ باب يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره
 كتاب الاكراه ٩٠ باب يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره
 كتاب الاطارات ٩٠ فضل ما يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره
 باب الاطارة الفاسدة ٩٠ باب يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره
 باب اجازة الشريك والابوة ٩٠ باب يتعلق ببيان مسائل الشركة المذمومة وغيره
 فضل في الشرب ٩٠ كتاب الاشرية ٩٠ كتاب الرخص ٩٠ كتاب الاشرية
 كتاب القارية ٩٠ فضل في الاشراف ٩٠ كتاب الشفعية ٩٠ كتاب القارية
 نوع آخر ٩٠ باب جنابة البهائم وعليها ٩٠ باب جنابة البهائم وعليها
 مسائل في النصب ٩٠ نوع آخر من الجنائيات ٩٠ كتاب الجنائيات

Mecmu'a-i fikhiyye'nin fihristi (d)

فصل ما يتعلق بالاسماء	فصل ما يتعلق بالمرض والمراضة وما يناسبها	فصل ما يتعلق بالمرض والمراضة وما يناسبها
١٤٣	١٤٣	١٤٣
باب ما يتعلق بالاسماء	باب ما يتعلق بالفروع والتفويض	باب ما يتعلق بالاسماء
١٤٤	١٤٤	١٤٤
باب ما يتعلق بالاسماء	باب ما يتعلق بالاسماء	باب ما يتعلق بالاسماء
١٤٤	١٤٥	١٤٥
باب ما يتعلق بالاسماء	باب ما يتعلق بالاسماء	باب ما يتعلق بالاسماء
١٤٤	١٤٥	١٤٥
	باب ما يتعلق بالمرض الصغير	
	١٤٧	

محمّد

